

Boerderij & Erf

Harry Broekman

Introductie

De aanleiding voor Boerderij & Erf uit Alblasserwaard en Vijfheerenlanden was klassiek: de overheid liet een steekje vallen in het contact met de burgers. Die overheid was de Provincie Zuid Holland die midden jaren '90 een streekplan presenteerde dat in essentie niet meer inhield dan een reeks geboden en verboden. Burgers in Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, doorgaans niet zo actiebelust of overheidsontrouw, verzetten zich hiertegen. De Provincie gooide het roer om en besloot tot een intensief inspraaktraject. Eén van de werkgroepen die toen aan de slag ging, bestond uit een aantal streekgenoten die de gezichtsbepalende boerderijen en hun erven in het landschap wilden behouden.

Een enthousiasmerend lid van de werkgroep was Huib de Kok, gepensioneerd veevoederhandelaar, amateur archeoloog en kenner van de economie van de streek. De werkgroep zorgde voor een klankbord bij de historische verenigingen, de regionale Molenstichting, de Bond van Plattelandsvrouwen en plaatselijke kenners van het gebied.

Achtergronden

Het landschap is van iedereen, maar elke boerderij kent een individuele eigenaar. De optelsom van bouwbeslissingen van afzonderlijke vastgoedeigenaren kan een nettoresultaat geven dat voor allen afstotelijk kan zijn. In dit spanningsveld opereert de Stichting en probeert een collectief belang van gebruikers van de streek op de agenda te krijgen. Met een toenemend, maar niet een bij-voorbaat-verzekerd succes.

Want geenszins is het vanzelfsprekend dat boerderijen in deze regio, hoe fraai ook, behouden blijven. Natuurlijk, met een provinciaal streekplan en gemeentelijke bestemmingsplannen kom je een heel eind, maar niet ver genoeg. Nog altijd kunnen individuele panden lelijk verbouwd worden. Of zelfs gesloopt worden, als er een pand met de zelfde bestemming voor terugkomt. Streek- en bestemmingsplannen hebben vooral een ordenende werking op structuurniveau, het toezicht zit nauwelijks op niveau van individueel object.

Ook de monumentenwet biedt te weinig bescherming: het is ondoenlijk en ongewenst om alle circa

1000 boerderijen in het gebied voor te dragen voor de monumentenlijst. Kortom, hoe zinvol overheden ook optreden, er blijft een belang onderbedeeld: dat is het alledaagse gezicht van de dorpen in de zo kenmerkende lintbebouwing van de streek. Te vaak werden de mannen van het eerste uur, bestuursleden van de latere, in 1998 opgerichte stichting, onprettig verrast als ze weer eens een fraaie boerderij verminkt zagen worden door verbouwingen.

Hun grief hierover kan wellicht begrepen worden als geborneerd conservatisme, maar hun motieven blijken gans anders. Zij verzetten zich tegen vervreemding, 't sluipenderwijs ontfutselen van 't streekeigene. De deelnemers komen op voor schoonheid, voor authenticiteit in de dagelijkse omgeving. Zij willen het verhaal van werken, wonen, waterbeheersing in het origineel, doorgeven aan hun kinderen. Ze staan niet vijandig ten opzichte van verandering, ze willen waken voor ontworteling.

Dit streven is niet hetzelfde als een pand of een reeks panden in een dorpsgezicht krampachtig in hun huidige staat en uiterlijk willen bevriezen. De inzet is de trits behoud, herstel en ontwikkeling van de boerderijen en hun erven. Geen openlucht museum, maar een functioneel gebruik van de woning en bedrijfsgebouwen, passend bij de eisen van de tijd en de (nieuwe) eigenaren.

Boerderij

Werkwijze

Daartoe verleent de Stichting velerlei hand en span diensten aan de eigenaren. Advies over geschikte architectenbureaus, over subsidiemogelijkheden, over alternatieven voor minder fraaie verbouwingsopties. Naast het consult aan individuele eigenaren gericht op functionele aanpassingen van pand en erf, biedt de stichting de volgende diensten.

- voorlichting aan een breed publiek (diapresentaties, folders, permanente expositie in het streekcentrum; in september 2003 verschijnt een boek over het leven van de boer en zijn gezin door de eeuwen heen;
- deskundigheidsbevordering: samenstellen van een handboek voor verbouwingen, cursussen bouwhistorie, uitgave van brochure met daarin tips voor aanplant en onderhoud, andere themafolders;
- presentatie van de landschappelijke kwaliteit aan de buitenwereld: samenstellen fietsroutes, mee organiseren van de verkiezing 'boerderij van het jaar';
- inventarisaties: opzetten van beeldbank, aanleggen van documentatie en beschrijvingen van gebruik van boerenerven, gereedschap en opstallen;
- surveillance: per dorp zijn er twee leden die veranderingen of op handen zijnde veranderingen aan de boerderijen melden aan het bestuur; zo snel mogelijk neemt dan een bestuurslid contact op met de eigenaar om te overleggen of de Stichting van dienst kan zijn.

Organisatie

Naast de stichting is er een vereniging. Recent werd nog een dochterstichting opgericht. De 'moeder' stichting werd opgericht in 1998, de vereniging een jaar later. De vereniging kwam tot stand om het draagvlak te verbreden. Momenteel zijn circa 200 mensen lid, waarvan de helft boerderij-eigenaar, de andere helft belanghebbende/belangstellende bij het landschap. De vereniging geeft een nieuwsbrief uit en heeft twee keer per jaar een bijeenkomst, meestal met excursies.

De stichting werft subsidie voor de projecten, waar werkgroepen van vrijwilligers aan werken. Momenteel fungeren de volgende werkgroepen van de stichting Boerderij & Erf Alblasserwaard - Vijfheerenlanden.

Werkgroep Boerenerven: hier verzamelen voornamelijk vrouwelijke vrijwilligers informatie over de specifieke inrichting, opstallen, beplanting en gebruik van boerenerven.

Werkgroep Toerisme, recreatie, educatie en publieksparticipatie: niet alleen fietsroutes werden

ontwikkeld ook autoroutes. Werkgroepleden komen in touw bijvoorbeeld op de jaarlijkse Monumentendag of de Landelijke Fietsdag. Onlangs werden ook alle historische verenigingen in het gebied bijeengebracht voor gezamenlijk beraad. Tevens is dit de werkgroep waar vanuit men vooral de jeugd wil bereiken, met lesbrieven en tentoonstellingen.

Werkgroep Advies en Voorlichting: hier kunnen eigenaren terecht met hun vragen. De werkgroep fungeert ook als expertisecentrum voor gemeenten, architecten en monumentencommissies.

Werkgroep Publiciteit en Fondswerving: deze onderhoudt in het huis aan huisblad een reguliere rubriek over de boerderijen, is thans druk met het selecteren en voordragen van de boerderij van het jaar in het kader van '2003 internationaal jaar van de boerderij'.

Werkgroep Inventarisatie, Documentatie en Signalering. Dit is de 'Intelligence Service' van de Stichting. Via een netwerk van contactpersonen verzamelt deze permanent informatie over boerderijen en bijgebouwen. Wanneer specifieke boerderijen om wat voor reden dan ook in hun kwaliteit of voortbestaan worden bedreigd, wordt er een stichtingsbestuurder of een consultant op af gestuurd. Deze spreekt met de eigenaar over diens plannen, soms is dat de aanstaande of recent nieuwe eigenaar. Die eigenaar krijgt dan advies over bouwhistorie, verbouw en restauratie, subsidiemogelijkheden, belastingfaciliteiten. Tevens maakt de Stichting duidelijk wat zij wenselijk acht vanuit haar oogmerk.

Dit leidt veelal tot overeenstemming, dikwijls zijn eigenaren blij met deze gratis 'bemoeizorg'. Echter, lang niet altijd komt het tot overeenstemming over hoofdzaken. Waar nodig inventariseert de Stichting dan wettelijke interventiemogelijkheden en waar nuttig bindt zij dan de strijd aan. Dit betekent dat gemeenten geattendeerd worden op overtredingen van bestemmingsplannen, of gevraagd worden om geen bouwvergunning af te geven etc.

Boerderij & erf

Om meer armslag bij haar interventies te kunnen verkrijgen is onlangs de 'dochter' Stichting Boerderijherstel Alblasserwaard Vijfheerenlanden opgericht. Boerderijherstel neemt beheer- en financiële risico's, daar waar de moederstichting die expliciet schuwt. De dochter wil boerderijen waarvan herbesteding en/of restauratie in private sfeer problematisch is, kopen om deze te laten restaureren en met een nieuwe bestemming te verkopen. De verwachting is dat deze dochter - door haar solide en ideële opzet - ook in staat zal zijn om gemeentebesturen iets flexibeler met woon-splitsingen en woonvergunningen om te laten gaan.

Primair echter is de dochter ervoor om in te springen, daar waar een individueel eigenaarschap niet voldoende trekkracht heeft om een moeilijk (lees duur/onrendabel) pand adequaat op te knappen. Voorts als weermiddel tegen eenzijdig georiënteerde projectontwikkelaars.

Financiën

Geld wordt verschaft voor de projecten die de werkgroepen uitvoeren. Subsidie wordt verkregen van de Provincie Zuid Holland, het Ministerie van Landbouw & Visserij, alsmede van de ministeries die samenwerken in de 'Belvédèrenota'. In deze nota wordt ook een subsidiemogelijkheid gescha-pen voor het behoud en de ontwikkeling van cultuurhistorisch erfgoed, zoals deze boerderijen met hun erven.

Fondsen zoals het VSB fonds werden met succes aangeschreven. Daarnaast zijn er sponsorbijdragen van plaatselijke bedrijven en banken. Verkoop van documentatie - zoals de fietsroutes - levert enige inkomsten op, alsmede de contributie van de vereniging. De adviezen zijn in principe gratis. Vaste consulent van Bureau Helsdingen hanteert, als hij bij individuele eigenaren op bezoek komt de stelregel: waar volstaan kan worden met een dag-deel, komt de advisering voor rekening van de Stichting. Daar waar hij extra consult geeft, stuurt hij in overleg een factuur aan de boer of nieuwe eigenaar. Die besparen zo immers op het inwinnen van advies elders.

Plannen liggen er op gebied van: meer leden wer-ven onder de huidige boerderijeigenaren; 't opstel-len van een omvattend communicatieplan; het handboek verbouw & restauratie herzien; in sep-tember 2003 een boek uitgeven over het leven van de boer op de boerderij door de eeuwen heen; uit-breiden en vernieuwen van de permanente exposi-tie in het Streekcentrum te Groot Ammers.

Ontwikkeling

Als boeren stoppen met de bedrijfsvoering, dan komen op een gegeven moment nieuwe bewoners in zo'n pand. De panden zijn duur, dus meestal hebben de nieuwe eigenaren uitgekristalliseerde wensen. Modern wooncomfort vereist dikwijls dat er gebroken en verbouwd moet worden. Zijn het ondernemers, dan willen deze het oppervlak en de kubieke meters efficiënt inrichten voor hun heden-daagse bedrijfsmiddelen.

De grootste kunst voor de Stichting is, om toegang tot het afwegings- en besluitvormingsproces van de (nieuwe) eigenaar te krijgen. Meer nog: om er op tijd bij te zijn. Het mooiste is natuurlijk wanneer de eigenaar de Stichting uitnodigt om te komen pra-ten. Vaker gebeurt het dat de Stichting een veran-dering of verkoop via-via hoort, soms pas als er een bouwvergunning is aangevraagd.

In de praktijk blijkt dan, dat als eigenaren eenmaal "in fase drie zitten van hun plan, zij moeilijk nog te bewegen zijn fase vier en vijf te wijzigen, laat staan weer van voren af aan te beginnen".

Daarom, hoe vroeger het advies verstrekt kan wor-den, hoe meer opties op tafel kunnen komen. Soms is het hierbij zaak om de plaatselijke aanne-mer voor te zijn, deze man kijkt beroepshalve

Boerderij & erf & koe

anders aan tegen nut en noodzaak van sloop en nieuwbouw. Hebben nieuwe bewoners hem al in de arm genomen, dan blijkt het lastig om de oorspronkelijke staat van het pand & erf gaaf naar een nieuwe gebruiksbestemming te brengen.

De schaal waarop de stichting werkt, acht men cruciaal voor het succes. Op deze manier – streekgebonden, aansluitend ook bij bestaande netwerken, ben je niet te groot of te klein qua bestand (1000 stuks is net nog te doen) en is de afstand te overbruggen; binnen een uur ben je toch wel overal. Het is ook de juiste schaal om vrijwilligers blijvend te interesseren voor de klus, op provinciaal niveau wordt dat toch te omvangrijk.

Advies aan anderen: doe het gewoon, kom in actie, je hoeft je omgeving niet van je te laten afpakken door calculerende, a-historisch opererende bouwlustigen.

Informatie

Stichting Boerderij & Erf Alblasserwaard
Vijfheerenland
J. Stam, Secretaris
Molenstraat 159
2961 AK Kinderdijk
Tel. (078) 69 12 535
E-mail jasta@wxs.nl

J. van Oostrum, Voorzitter werkgroep publiciteit en
fondswerving
Den Hoef 21
4233 GJ Ameide
Tel. (0183) 60 16 24
E-mail jvanoostrum@wellant.nl

Bureau Helsdingen
P.T. den Hertog, consultant
Helsdingse Voorweg 2
4133 ND Vianen
Tel. (0347) 37 06 51
E-mail piet.den.hertog@freeler.nl

Website:
<http://www.boerderijenerf.nl> (operationeel vanaf
medio 2003)